

ZGODBE IZ ZIJALA

Borivoj Ladišič, Jamarski klub VPB Novo mesto

Že takoj, ko privre na dan pod Javorjem, južno od Litije, in se poda preko travnikov med nizke bregove, je reka Temenica zapisana nenavadni usodi. Na poti, dokler ne pripelje svoje vode v Krko, mora kar dvakrat izginiti s površja, prvič pri Ponikvah pod hribom Sv. Ana, drugič pa na koncu Mirnopeške doline.

Skozi široka vrata pri Dolenji Nemški vasi se Temenica prelije iz Trebanjske v Ponikvansko dolino, kjer pri nižjem vodnem stanju spotoma izginja v požiralnikih ob reki in v dveh obzidanih jamah, sicer pa jami Rupa 1 in Rupa 2 na Zemljavčevem travniku. Naprej je struga suha, ob njej pa se vrstijo požiralniki Velban kevder, Požiralnik Temenice na Požganju in Požganjska jama. Suha struga se zaključi s končnima požiralnikoma Risanica in Mala Risanica ob vznožju Sv. Ane. Risanico dosežejo le izjemno visoke vode, kar se zgodi le redkokdaj. Po kratkem podzemeljskem toku priteče Temenica ponovno na dan, na drugi strani griča Sv. Ana, v mogočnem kraškem obrhu Zijalo.

Tako torej priteče Temenica, izogibajoč se številnim požiralnikom in jamam ob svoji strugi, do majhne deželice, polne povesti in legend, do holma Sv. Ana namreč, ki se mu izogne po najbolj enostavni, podzemeljski poti.

Številne nezapisane zgodbe, ki so še žive med domačini, nam kažejo, da smo resnično v deželi legend. Tako vedo ljudje povedati vrsto zgodb o hribu, o jamah, o bajnih zakladih in prekletstvih, ki se vežejo nanje. Še posebej se veliko govori o zlatem teletu, zakopanem nekje v hribu. Tako so trije vaščani iz Mirne Peči še pred prvo svetovno vojno iskali zlato tele pri poniku Temenice pod Sv. Ano, pa so pritekli vsi prestrašeni domov in niso nikomur hoteli povedati, kaj se jim je zgodilo. Drugi, ki je skušal odkopati zlato tele, je v kresni noči naredil okoli gomile, v kateri je bilo zakopano, krog in začel v tišini kopati. Ko ga je zagledal, je začudeno vzdihnil in zlato tele je izginilo, ker ni bil tiho.

Veliko se govori tudi o loncu zlatnikov, ki naj bi jih kmet našel na bližnji njivi. Pravijo, da je imel takrat preklemsko srečo. Ko je stopal za plugom in obračal brazde, je nakej zaškrtalo, kar pod Sv. Ano ni nič nenavadnega, saj je tu potrebno samo malo bolj zamahniti s krampom ali postrgati z motiko, pa se že prikaže obdelan kamen, ostanki starega orožje, če ne že star denar.

Tokrat pa je zažvenketalo prav po zlahtnem. Toda bog ne daj, da bi zaklad dvignil. Kje pa! Dobro je poznan nepisan zakon, da bo tisti, ki ga dvigne, kmalu umrl. Označil je mesto in oral naprej, kot da se ni nič zgodilo. Ponoči pa je vzel telico, ji vrgel konopec okoli glave ter se potihoma odpravil na njivo. Navezal je konopec, živinče je potegnilo in zaklad se je izpulil iz zemlje. Kmet je tako prelisčil prekletstvo in zelo obogatel. Pravijo, da je telica kmalu zatem crknila, kmet pa je sicer zmerno in dobro živel, zato pa so bili njegovi nasledniki nesrečni vse do današnjih dni. Toda pravijo, da se prekletstvo ne da kar tako prelisčiti. V zraku je, ne pozna ne časa ne usmiljenja, in ko se enkrat uresniči, terja svoje do konca.

Pri Šentjurju imajo znano Ajdovsko jamo, ki leži v vinorodnem hribu nad vasjo. Pravijo, da se je nekdanj po tej jami dalo priti vse do oddaljenega hriba Sv. Ana.

Toliko o legendah. Res pa je, da so na vrhu hriba ostanki prazgodovinskega gradišča. Pri izkopavanju so našli na ostanke bivalnih površin, utrdbenih zidov in predmete, ki govorijo o naselitvi od bronaste dobe do pozne antike. Najdbe slikajo zamegljeno podobo prazgodovine v času preseljevanja ljudstev in

rojevanja novih verstev.

Čeravno je tod veliko jam, smo bili prepričani, da smo vse raziskali, toda v strmem pobočju nad pečino Zijalo se pod desetmetrsko navpično steno, ki je nastala ob prelomni ploskvi, odpira vhod v manjši spodmol - Ajdovsko jamo, ki je nastala ob prelomni ploskvi. Še pred štirimi leti je bil vhod zasut in vidna je bila le manjša odprtina. Potem je domačin, ki se ukvarja s čebelarstvom, v pobočju nad jamo odprl vhod v jamo. Pred jamo je namreč skopal 4 m dolg jarek, globok do 1 m. Za 2,4 m širokim in poldrugi meter visokim vhodom se prostor nekoliko razširi v manjšo dvorano, dolgo 6 m in široko 3,5 m. Stene so gole in korodirane, v stropu je več razpok in dva manjša kamina. Tla so ilovnata z nekaj gruščča.

Torej majhna, in rekli bi, nezanimiva jama, če pri kopanju ne bi naletel na plast s črepinjami, ki leži plitvo pod površjem. Kulturni horizont se nadaljuje tudi v notranjost jame. Vsekakor gre za novo arheološko najdišče.

